

FTAXP 06.35.31
ЭОЖ 657(075.8)
JEL M19

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2023-1-2-105-117>

Г.Ж. ЖУМАБЕКОВА,*¹

Э.Ф.К., қауымдастырылған профессор.

*e-mail: gaukhar69@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-4201-9098

Г.Д. АМАНОВА,²

Э.Ф.К., қауымдастырылған профессор.

e-mail: agd65@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-0829-5953

К.Ж. САДУАКАСОВА,²

Э.Ф.К., доцент.

e-mail: kunsulu_sz@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9647-5646

Г.Д. ТАСАНОВА,¹

Э.Ф.М., аға оқытушы.

e-mail: gulviratanova@yandex.ru

ORCID ID: 0000-0003-2241-8056

¹Қазақ технология және бизнес университеті,

Астана қ., Қазақстан

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Астана қ., Қазақстан

ТАУАРЛЫ-МАТЕРИАЛДЫҚ ҚОРЛАРДЫҢ ҚҰНСЫЗДАНУЫН АЙҚЫНДАУ ӘДІСТЕРІ

Андатпа

Мақалада қорларды есепке алу туралы өзекті тақырып талқыланады. Қазіргі уақытта қорлар кәсіпорынның негізгі құралдары құнының маңызды бөлігі болып табылады, кейбір салаларда материалдық ресурстардың құны 90% немесе одан да көп. Тауардың бағасы жоғары. Өндіріс қорлар (шикізат, отын және т.б.) еңбек ресурстары болғандықтан, кәсіпорынның өндірістік процесі бір реттік жұмыс күші мен еңбек құралдары есебінен жүзеге асырылады. Материалдар өндіріс процесінде айналым қаражатының құрамдас бөлігі ретінде пайдаланылады және олардың өзіндік құны өнімнің өзіндік құнына толығымен қосылады. Кәсіпорынның өндірістік және көлік процестерінің үздіксіздігі тек ақша қаражаттарына ғана емес, сонымен бірге олардың қажеттіліктеріне де байланысты. Айналым құралдарын, әсіресе өндірістік ресурстарды пайдаланудың әртүрлі түрлерін ескеру, бақылау, реттеу және жоспарлау маңызды. Қорлар, олардың құрамы, қалыптасу көзі өндіріс процесі мен өнімнің өзіндік құнын реттеу мен басқарудың ең маңызды кезеңі болып табылады. Негізгі және қосалқы материалдар көптеген өнеркәсіптік кәсіпорындардың тұрақты, кемімейтін қорлары мен шығындары өндіретін мөлшерден тыс өз қаражаты есебінен өндіріледі. Қорлар әр өндірістік циклде тұтынылады және олардың құны өнімнің өзіндік құнына ауыстырылады. Тауарлар мен қызметтерді есепке алуды дұрыс ұйымдастыру үшін олардың жіктелуін, бағалауын, есепке алу әдістері мен бірліктерін таңдау маңызды.

Тірек сөздер: құнсыздану, тауарлық-материалдық қорлар, шығындар, өндірістік ресурстар, тауар, қаржылық есептілік.

Кіріспе

Қазіргі заманғы нарықтық экономика кәсіпорындарды жаңа техника мен технологияларды енгізуге итермелейді, жаңа қаржы құралдары мен тетіктерін пайдалану бойынша мүмкіндіктердің ауқымын арттырады. Қазіргі уақытта қазақстандық кәсіпорындар біртіндеп халықаралық қаржылық есептілік стандарттары (бұдан әрі – ХҚЕС) бойынша есеп беруге көшкен кезде, бухгалтерлік есепті заңнамалық реттеу жетілмеген болып шықты және нақтылауды қажет

етеді. Мысалы, негізгі құралдармен операцияларды есепке алу процесін реттеуді қамтамасыз ету міндетті болып табылады.

Қазіргі жаңа экономика кәсіпорындарды жаңа әдістер мен технологияларды енгізуге ынталандырады, жаңа қаржы құралдары мен механизмдерін пайдалану мүмкіндіктерінің ауқымын арттырады. Қазіргі уақытта қазақстандық кәсіпорындар қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (бұдан әрі – ХҚЕС) сәйкес есептілікке кезең-кезеңімен көшкен кезде бухгалтерлік есепті заңнамалық реттеу жетілдірілмеген болып шықты және оны нақтылауды қажет етеді. Мысалы, негізгі құралдармен операцияларды есепке алу процесін реттеуді қамтамасыз ету міндетті болып табылады.

Қазақстандағы бухгалтерлік есепті реформалаудың негізгі заманауи әдіснамалық тұжырымдамасы оның ХҚЕС ережелерімен жақындасуы екенін атап өткен жөн. Сондықтан осы объектілерді бағалауға ХҚЕС талаптарын есепке алмай, қазақстандық ұйымдардың активтерін бухгалтерлік бағалаудың заманауи мәселелерін шешу мүмкін емес. 2010 ж. Ресейде «Шоғырландырылған қаржылық есеп беру туралы» Заң қабылданды, ол ХҚЕС-ке сәйкес заңды есеп беру талаптарын енгізді. Қазақстан ХҚЕС-ке ертерек көшті, бұл бүгінде осы елде жинақталған тәжірибені пайдалануға мүмкіндік береді.

Коммерциялық ұйымдар активтерді мүмкіндігінше ертерек иемдену арқылы қолда бар активтерді толықтыруға тырысады, бірақ бұл ретте «сақтық» немесе «консерватизм» принципін ескереді. Бұл принцип активтер мен кірістерді асыра көрсетуге болмайды, ал міндеттемелер мен шығыстарды төмендетпеу керек дегенді білдіреді. Активтердің құны жыл сайын өзгеріп отырады. Мысалы, негізгі құралдар үшін амортизацияға және құнсызданудан болатын ықтимал шығындарға түзетілген құн нәтижесінде әрбір баланстық күннің жаңа баланстық құны анықталады. Сонымен бірге олардың амортизациясы кезінде көптеген сұрақтар туындайды, атап айтқанда: «Активтің құнсызданғанын қалай анықтауға болады?», «Оны кімге сату керек?».

«Құнсыздануды есептеу кезінде нені есептеу керек?», «Қандай факторларды ескеру керек?», «Актив құны болашақта қалай қалыптасады, белгілі бір амортизациямен не болады?». Бұл мақалада біз негізгі құралдар (IAS36), міндеттемелер (IAS2), дебиторлық берешек (IFRS9) бойынша активтер құнының ықтимал төмендеуін қарастырамыз.

Өз өндірісіндегі қорлар әрбір өндірістік айналымда толығымен тұтынылады және оның құны толығымен өндірілген өнімнің өзіндік құнына ауысады.

Тауарлы-материалдық қорлардың есебін дұрыс ұйымдастыру үшін олардың жіктелуін, бағалауын, әдістерін және есеп бірлігін таңдаудың маңызы зор.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу кешенді талдау негізінде экономикалық талдау және салыстыру сияқты әдістерді қолдану арқылы жүргізілді. «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» 2007 жылғы 28 ақпандағы № 234 Заң (2022 жылғы 1 шілдедегі өзгертулер мен толықтырулармен), 2 «Қорлар» ХҚЕС, Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігінің № 100 бұйрығымен бекітілген «Бухгалтерлік есеп және есеп берушілік» 2007 жылғы 23 мамырдағы Қазақстан Республикасының 185-бабына сәйкес үлгілік бухгалтерлік есеп шоттарының материалдары қолданылды.

Негізгі ережелер

Иелігіндегі қорларды есепке алуды Компанияның 2 «Босалқылар» ХҚЕС сәйкес ұйымдастырады. Қысқа мерзімді активтерге төмендегідей қорлар активтері жатады:

- ◆ кәдімгі қызмет барысында сатуға арналған;
- ◆ осындай сату үшін өндірісте немесе өндіріс процесінде немесе қызмет көрсетуде пайдалануға арналған шикізат немесе материалдар түріндегі [1].

Кәсіпорындағы ақша қаражаттарының есебін ұйымдастырудағы жалпы міндеттер [2]:

1) ақша қаражатының уақытылы және толық түсуін, олардың сақталуын, белгіленген экспорттық нормативтердің сақталуын, кәсіпорын қоймаларындағы қаражаттың жеткіліктілігін бақылау;

2) ақша қозғалысының барлық операцияларын уақтылы және толық құжаттау және олардың нақты құнын дұрыс есептеу;

3) қажетсіз және өтімді емес қаражаттарды анықтау және оларды іске асыру мақсатында қаражаттардың жағдайын бақылау [3].

Әдебиетке шолу

Мақалада қорлардың құнсыздануының теориялық маңыздылығы А. Калденбергер [4], К.Ж. Шолпанбаева [5], А.В. Величковский [6] сияқты ғалымдардың еңбектерінен көрініс табады.

Әртүрлі мақсаттары бар бірнеше алдыңғы зерттеушілер интернет-сауалнама нәтижелеріне негізделген компаниядағы қорларды басқаруды зерттеді, бұл қосымша зерттеуді анықтау үшін он журналды қарастыруға болады. Кейінгі зерттеулердің барлығы компания мен кәсіпорындардың акциялар мәселесімен байланысты проблемаларын шешуде сәтті болды.

Алдыңғы зерттеулердің әрқайсысының мақсаттары да олардың қажеттіліктеріне байланысты өзгереді.

Rahmayanti & Fauzan (2016) және Candra (2019) тауарлы-материалдық құндылықтардың көптігі мен тауарлық-материалдық құндылықтардың жетіспеушілігіне әкелетін тауарлық-материалдық құндылықтар мәселелерін зерттеді [7].

Олар мұны болжамдық есептеулерді орындау арқылы жүзеге асыратын әдісті пайдаланды. Олардың зерттеулерінің мақсаты қол жетімді қойма кеңістігін табу және ең тиімді қорларды анықтау болып табылады.

Басқа зерттеулерді С.Т. Chang (2017) жүргізді, олар әрі қарай өңдеу үшін деректерді өңдеу үшін тарихи деректерді пайдаланады. Бұл тәсіл сонымен қатар компания зерттейтін өнімді сату және жеткізудегі табыстың көрсеткіші болып саналады [8].

Басқа зерттеулерде Simaturang R.S. (2017) деректерді өңдеу үшін сату деректері пайдаланылды. Екі зерттеу де компанияның мәселелерін мұқият шешу үшін болжау әдісі қолданылған басқа зерттеулерден еш айырмашылығы жоқ [9].

N. Taryana (2018) жүргізген басқа зерттеулер EОQ, ROP әдісіне, сондай-ақ қауіпсіздік шегін анықтауға көбірек көңіл бөлді [10].

Осындай іске асыру арқылы кәсіпорынның тауарлық-материалдық қор көрсеткіштері, сату тиімділігі және экономикалық пайдасы жақсарады деп есептелінеді.

Nisa-ның тағы бір зерттеуі S. Tiwari, C.K. Jaggi, M. Gupta, L.E. CArdenas-BarrAn (2018) жарамдылық мерзімі өтіп кеткен дәрі-дәрмек мәселесі бар ауруханалар зерттелді. Бұл зерттеуде деректерді өңдеу үшін сұраныс, тапсырыс құны және сақтау құны сияқты бірнеше деректер пайдаланылады [11].

Нәтижелер мен талқылау

Құнсыздану мәселелері әртүрлі активтерге әсер етеді: негізгі құралдар, материалдық емес активтер, қаржылық активтер және босалқылар. Осы активтердің әрқайсысының құнсыздануын анықтаудың өзіндік әдісі бар. Активтің амортизациясын қалай есептеу керектігін талқылауды бастамас бұрын, «құнсыздану» терминінің нені білдіретінін талдап көрейік. Демек, активтердің құнсыздануының экономикалық мәні кәсіпорынның активті шаруашылық қызметте пайдалануы есепте көрсетілген актив құнына сәйкес күтілетін пайда әкелмейтінін білдіреді. Кәсіпорындар жыл сайын құнсызданудың орын алуын, нақты құнсызданудың орын алуын, қаржылық есептілік көрсеткіштеріне әсерін және басқару шешімдерінің нәтижелерін бақылауы керек.

Қазақстан Республикасындағы кәсіпорындардың бухгалтерлік есебі ХҚЕС, ШОБ үшін ХҚЕС-ке сәйкес жүзеге асырылады, оның негізі ХҚЕС талаптары болып табылады, сондықтан ХҚЕС (IFRS) 36 бойынша актив мәселесін шешу үшін «Активтердің құнсыздануы» қажет.

36 ХҚЕС барлық активтердің құнсыздануын есепке алуға қолданылады:

- ♦ қорлар (ХҚЕС (IAS) 2 «қорлар»);
- ♦ құрылыс келісімшарттарынан туындайтын активтер (IAS 11 «Құрылысқа арналған шарттар»);

- ♦ кейінге қалдырылған табыс салығы бойынша активтер (IAS 12 «Табыс салығы»);
 - ♦ 9 «Қаржы құралдары» халықаралық қаржылық есептілік стандарттарын қолдану саласына кіретін қаржы активтерін білдіреді;
 - ♦ әділ құны бойынша есептелген жылжымайтын мүлікке инвестициялар (IAS 40 «Жылжымайтын мүлікке инвестициялар»);
 - ♦ әділ құны бойынша биологиялық активтер (IAS 41 «Ауыл шаруашылығы») және т.б.
- Актив құнының төмендеуі бірқатар факторларға байланысты:
- ♦ Ғылыми-техникалық прогресс жаңа, неғұрлым қуатты, арзан және өнімді технологиялардың, процестердің, тауарлардың пайда болуына әкеледі;
 - ♦ ескі және қымбат тауар үлгілерімен салыстырғанда нарықта заманауи және арзан тауарлар пайда болады;
 - ♦ фирмалар ескі технологияларды, тауарларды және процестерді жаңа, арзанға ауыстыратын бәсеке.

16 ХҚЕС (IAS) 63-тармағына сәйкес ұйым негізгі құралдардың құнсыздануын анықтау үшін 36 Активтердің құнсыздануы ХҚЕС қолданады. Стандарт ұйымның өз активтерінің баланстық құнын қалай қарайтынын түсіндіреді және құнсызданудан болған шығынды мойындаған немесе қайтарған кезде активтің өтелетін құнын анықтайды.

36 IAS талаптарына сәйкес, әрбір есепті кезеңнің соңында компаниялар активтердің құнсыздану белгілерінің бар-жоғын бағалауы керек. Активтерді құнсызданудың болуы мүмкін белгілеріне тестілеу кезінде компаниялар кем дегенде құнсыздану белгілерін ескеруі керек (IAS 36.12).

Егер компания өзінің баланстық құнын пайдалану немесе сату арқылы өтей алмаса, актив құнсызданған болып саналады. Құнсыздануға тестілеудің мақсаты негізгі құралдардың өтелетін құнынан артық есептен шығарылмауын қамтамасыз ету болып табылады.

Өтелетін құн активтің құнсызданғанын анықтау үшін оның баланстық құнымен салыстырылады. Сондықтан қайтарылатын соманы анықтау маңызды болып табылады.

13 ХҚЕС әділ құнды анықтайды. Бағалау күніне нарық қатысушылары ерікті түрде жасаған мәміле бойынша активті сату үшін алынған немесе міндеттемені беру үшін төленген баға. Өткізу құны – бұл активтерді шығаруға және активтерді шығаруға дайындауға байланысты қосымша шығындар. Шығындарды есептеу ақша ағындарының болжамдарына негізделген. 36 ХҚЕС бес жылдан аспайтын мерзімге болжам жасауды ұсынады.

Компания болашақ ақша ағындарын есептегеннен кейін оларды тиісті мөлшерлеме бойынша дисконттауы керек. Дисконттау мөлшерлемесі – ағымдағы нарықтық бағаларды көрсететін салық салуға дейінгі мөлшерлеме: ақшаның уақытша құны; активке тән тәуекел болашақ ақша ағындарының түзетілмеген бағалауы болып табылады.

Жабдықтың істен шығуына байланысты шығындарды анықтау мысалын қарастырыңыз. Жабдықтың баланстық құны 2 360 000 теңгені құрайды. Сату (бөлу) бойынша шығындарды шегергеннен кейінгі әділ құн 1 607 000 теңгені құрайды.

Компанияның бухгалтері пайдалану шығындарын есептеу үшін дисконт кестесіндегі деректерді пайдалана алады. Кезеңнің ағымдағы шығыстары – 1.

Үш жыл ішінде ақша қаражатының таза ағыны, яғни пайдалану құны 1 504 010 теңгені құрайды:

- ♦ $900\,000 \times 0,8929 = 803\,610$ теңге;
- ♦ $700\,000 \times 0,7972 = 558\,040$ теңге;
- ♦ $200\,000 \times 0,7118 = 142\,360$ теңге.

Ол ең алдымен жабдықтың баланстық құнымен салыстырылатын әділ құнмен салыстырылуы керек. Қарастырылып отырған жағдайда 1 607 000 теңгені сату құнын алып тастағандағы әділ құн ең көп болып табылады. Бұл мәнді жабдықтың баланстық құнымен (2 360 000 теңге) салыстырсақ, құнсызданудан 753 000 теңге (2 360 000–1 607 000) шығын аламыз (1-кесте, 109 б.).

Кесте 1 – Шаруашылық субъектінің активтерінің құнсыздануының бухгалтерлік жазбасы

Шот дебети 7420 «Активтердің құнсыздануынан болған шығыстар» (актив шоты), онда активтердің құнсыздануынан болған шығыстар/шегерімге жатпайтын шығыстар ескеріледі.	753 000 теңге
Несие 2430 «Негізгі құралдардың құнсыздануынан болатын шығындарға арналған бағалау резерві» (пассив шот), онда негізгі құралдардың құнсыздануынан болатын шығындарға арналған бағалау резервтері ескеріледі, зияны.	753 000 теңге
Ескертпе: Авторлармен құрастырылды.	

Бұл ретте активтердің құнсыздануы бойынша шығыстар пайда мен залалдар туралы есепте көрсетіледі, ал 2430 шоттағы сома активтің баланстық құнын түзетеді. Қаржылық жағдай туралы есепте активтер құнсызданудан болған шығындар шегерілген бастапқы құны бойынша көрсетіледі. Бұл ретте бухгалтерлік есепте көрсетілген активтердің амортизациясы салық салу мақсатында есепке алынбайтынын есте сақтаған жөн.

Бұл мысал жеке активтерді құнсыздандыруды қамтиды, бірақ іс жүзінде бұл жеке активтер жасалған кезде сирек болады. Кәсіпорындар ең алдымен ақша ағындарын тудыратын бірліктер деп аталатын активтер тобынан пайда көреді. Қолма-қол ақшаны қозғалысқа келтіретін бірлік – бұл бөліскенде ғана пайда әкелетін активтердің ең кіші тобы. Бұл топтар бойынша шығындарды бөлу келесідей:

- ◆ құнының айтарлықтай төмендеуіне ұшыраған кез келген мүлік;
- ◆ кез келген адал ант;
- ◆ бөлімнің басқа активтерін өлшеу.

Өткен жылдарда танылған құнсызданудың әсерінен кейін пайда болған залал анықталғаннан кейін активтің өтелетін құнын анықтайтын бағалаулар өзгерген жағдайда ғана қалпына келтіріледі. Мұндай жағдайда баланстық құн оның өтелетін құнына дейін ұлғайтылуы керек. Бұл ережеден ерекшелік гудвилл үшін танылған құнсызданудан болған залал келесі кезеңде өтелмейді.

Кейде компания өз акцияларын нарықтық құнынан төмен сатуға мәжбүр болады. Ақшаны мынандай жағдайларда алып жүру керек: зақымдану; толық немесе ішінара ескіру; олардың сату бағасының төменуі кезінде. Егер кем дегенде бір себеп болса, қорлар әрбір есепті күнге 2 «Қорлар» IAS халықаралық стандартына сәйкес ағымдағы баланстық құн мен таза өткізу құнынан төменірек құн бойынша бағалануы тиіс. Тауарлы-материалдық қорлар шығындары, егер өндірісті аяқтауға кеткен шығындар немесе сатудың болжамды құны өссе, өтелмеуі мүмкін [5].

2 Тауарлы-материалдық қорлар ХҚЕС-те босалқылардың өзіндік құнын анықтау әдістерімен нақты сипатталған.

Қорлардың барлық түрлерінің тұтынылуын тауарлы-материалдық қорлардың шығынын анықтаудың берілген әдістерін қолдану арқылы анықтауға болады.

Дебиторлық берешек бойынша ақпаратты ашу талаптары 9 ХҚЕС «Қаржы құралдары: Ақпаратты ашып көрсету» стандартына енгізілген. ХҚЕС талаптарына сәйкес есепке ескертулер келесі ақпараттарды береді: дебиторлық берешекті есепке алу саясаты; дебиторлық берешектің жалпы сомасы; негізгі борыш санаттары (сауда, алдын ала төлемдер, артық төленген салықтар, басқа дебиторлық берешек және т.б.) сомасы; дебиторлық берешектің құнсыздануына арналған резерв; резервтердің өзгеруі дебиторлық берешектің құнсыздануына байланысты [6]. «Амортизация» және «қайта бағалау» ұғымдарына келетін болсақ, тәжірибелі бухгалтерлер оларды шатастырады немесе оларды бірдей деп санайды. Шындығында, бұл бір ұғымнан алыс. Бұл айырмашылықтың маңыздылығы сонша, біз олардың арасында нақты айырмашылықты жасау қажет деп санаймыз.

Қайта бағалау активтің шынайы құнын көрсетуге арналған. Қайта бағалау және құнсыздану әртүрлі бағаланады. Әрқашан әділ құнды қайта бағалаңыз. Құнсыздану әрқашан өтелетін сомаға ғана тән [7].

Соңғы тармақ құнсызданудың өтелетін құнын есептеудің барлық құрамдастары белгілі болуы керек дегенді білдіреді: (I) әділ құн, (II) шығу шығындары және (III) пайдаланудағы

дисконтталған құн және (IV) құнсыздану, әрине, құнынан жоғары өтелетін соманы қайтарып алу керек және кітап құны болуы керек.

Амортизациядан айырмашылығы, қайта бағалау барлық объектілер үшін қол жетімді емес. Амортизация барлық негізгі құралдарға қолданылады: жоғарылатылған немесе бастапқы құны бойынша. Оның үстіне құнсыздану тестінің уәжі анық ол – компанияның активтерін шығару.

Осылайша, активтердің әрбір сыныбы бойынша құнсызданудан болған залалдар (құнсыздану) туралы есепте келесі ақпараттар ашылуы тиіс:

- ♦ кезеңдегі пайда мен залал туралы есепте және оларды қамтитын есептілік бөлімдерінде танылады;

- ♦ ағымдағы кезеңде қалпына келтірілген кірістер туралы есеп беру және олардан тұратын ведомостың бөлігі;

- ♦ ағымдағы капиталға жатқызылатын;

- ♦ ағымдағы кезеңде қалпына келтірілген және тікелей капитал шоттарында көрсетілген.

Компаниялардың алдында тұрған мәселелердің бірі олардың қаржылық есеп берулеріндегі активтерінің шынайы құнын бағалау және тану болып табылады. Сондықтан бұл мақалада осы тақырыпқа қатысты кейбір ұсыныстар бар.

Кез келген қазақстандық компания жұмыс кезінде кейбір негізгі қорларды ұстау құны осы заттардан алынатын экономикалық пайдадан жоғары болатын жағдайға тап болуы мүмкін. Сондықтан кәсіпорын алдында тұрған мәселелердің бірі қаржылық есеп беруде оның активтерінің нақты құнының төмендеуін бағалау және мойындау болып табылады. Оны пайдалану немесе сату бойынша басқару шешімдерін қабылдау үшін активті амортизациялау процесін бақылау қажет.

Түгендеу нәтижелері бойынша мүмкін болатын құнсыздану сынақтарын кем дегенде әрбір есепті күнде жүргізу ұсынылады. Анықталған құнсызданудан болған залал бір уақытта тек бухгалтерлік есеп мақсаттары үшін сауда нүктесі ретінде танылады.

Тауарлар тұтынылмаса, олардың құнын төмендетпей, резервке қосу жалғаса береді.

Тауарлы-материалдық қорларды қайта бағалау 2 IAS стандартына сәйкес жүзеге асырылуы тиіс, онда босалқылар бастапқы құны немесе таза өткізу құны бойынша, қайсысы төмен болса, бағалануы тиіс.

Таза сату бағасы – кәдімгі қызмет барысында сатуға қажетті өндірістік және есеп айырысу шығындарын аяқтауға жұмсалған есеп айырысу шығындарын шегергендегі есеп айырысу сату бағасы.

Қаражаттың құнына барлық сатып алу шығындары, өңдеу шығындары және ақша қаражаттарының ағымдағы орналасуы мен жай-күйін қамтамасыз етуге жұмсалған басқа да шығындар кіреді [12].

Тауарлы-материалдық қорлар бүлінген, толық немесе ішінара ескірген немесе төмендетілген бағамен сатылған жағдайда тауарлық-материалдық қорларға кеткен шығындарды қайтаруға болмайды. Тауарлы-материалдық қорлардың құнын аяқтаудың болжамды құны немесе сатудың болжамды құны өссе де өтелмеуі мүмкін. Активтерді өзіндік құннан таза өткізу құнына дейін есептен шығару активтерді олардың өткізу құнынан жоғары бағаламау керек деген қағидаға сәйкес келеді.

Тауарлы-материалдық қорларды, тіпті таза сату бағасы өзіндік құннан жоғары болса да, өзіндік құнынан жоғары бағалауға болмайды. Баланс күні таза сату бағасын анықтау процедураларын қарастырыңыз.

Ұйымның есебінде нақты материалдар, тауарлар немесе дайын өнімдер болса, ол өздігінен жасалмауы керек резерв болуы керек. Резервтер барлық жағдайда құрылмайды, олар резервтің қажеттілігін көрсететін жағдайлар (факторлар) болған кезде ғана құрылады [13]. Резерв құру қажеттілігін негіздейтін факторлар: қаражаттардың ескіруі; қордың күйіп қалуы – қордың сату бағасының төмендеуі. Сондықтан, егер бұл қаражаттардың нарықтық бағасы ұйымның бухгалтерлік есебінде жазылған қаражатқа (қандай да бір себеппен) қатысты төмендесе, ұйымда бар кез келген қорлар үшін нақты қор бірліктерінің резервтік амортизациясы құрылуы керек.

Осыған байланысты, есепті жылдың соңында компанияның тиісті кәсіпорындары компанияның бухгалтериясына келесі ақпаратты дайындап берді [14]:

1. Соңғы өнімнің бағасы. Бұл ретте шарт бойынша дайын өнімнің құнын шартта келісілген баға бойынша бағаланады.

2. Кәсіпорын қоймасында сатылатын кіріс тауарларының ағымдағы нарықтық орташа бағасы.

3. Өндірістік және кәсіпорын қоймалары үшін қорларды сатып алу – ағымдағы орташа нарықтық баға.

Дайын өнімнің таза бағасы сату құнынан төмен болған кезде қызмет көрсетілген ақпаратты келесі негізгі талаптар орындалған кезде береді:

- ♦ кәсіпорынның шаруашылық қызметіне бір жыл және одан да көп уақыт ішінде пайдаланылмайтын қаражаттардың тізімі, мөлшері және құны;
- ♦ мерзімі аяқталуға жақын ұсынылған (рұқсат етілген) қаражаттың тізбесі, мөлшері мен құны және рұқсат етілген мерзімнен кейін оларды пайдаланудың ықтимал жолдары;
- ♦ бүлінген, сондықтан толық пайдалану мүмкін емес кез келген қаражаттың тізімі, сомасы және құны;
- ♦ өткізу немесе техникалық қызмет көрсету шығындары (тауар түрлерін сақтау, жеткізу) айтарлықтай өскен қорлардың тізімі [15].

Нақты шығындар мен таза сату бағасын салыстыру үшін компания барлық қорларды сипаттамалары мен қолданылуына қарай біртекті қор топтары мен кіші топтарға бөледі:

- ♦ топтар физикалық белгілері бойынша бір типті қорлардан тұрады (дайын өнімдер мен тауарлар – түрлері бойынша, қорлар – қолданылуы бойынша (мысалы, қосалқы бөлшектер, құрылыс материалдары және т.б.);
- ♦ кіші топтарға пайдалану мақсаты бойынша біртекті қорлар жатады (жақын болашақта өндіріс процесінде пайдаланылатын; дайын өнім және ағымдағы жағдайларда белгіленген бағамен сатылатын тауарлар, ағымдағы жағдайларда нарықтық бағамен сатылатын тауарлар және т.б. үшін пайдаланылатын).

Кейбір қорлар үшін таза сату бағасын анықтау мысалдары бойынша 2-кестеде қызықты ақпарат берілген.

Кесте 2 – Таза сату бағасын анықтау кезінде ескерілуі тиіс өлшем шарттар

Қорларды пайдалану түрлері немесе тағайындау	Таза сату бағасын анықтау кезінде есептелетін критерии
Ағымдағы жағдайда көрсетілген бағамен сатылатын қорлар	Қордың осы түрін сатып алу-сату шартында келісілген тіркелген баға. Бұл шара тек сатып алу-сату шартында көрсетілген мөлшерден аспайтын тауарлы-материалдық қорлар саны үшін ғана қарастырылады.
Қалыптасқан жағдайда нарықтық бағамен сатылатын қорлар	Нарықта қолданылатын осындай қорлардың бағасы (маркетингтік зерттеулер, статистикалық деректер және/немесе компания мен сатып алушы жақын арада бекітуді жоспарлаған тіркелген бағамен іске асыруға арналған жобалар-шарттар негізінде айқындалады)
Нарық сұранысына сәйкес ішкі пайдалану үшін артық тауарлық-материалдық қорларды сатып алу	Мұндай қорларда пайдаланылатын баға (нарықты зерттеу, статистикалық мәліметтер негізінде анықталады)
Ескертпе: Сату кезіндегі өлшемдік шарттар негізінде құрастырылды.	

Таза сату бағасын анықтау кезінде Компания келесі шарттарды сақтайды: шикізат және басқа ресурстар, егер олар енгізетін дайын өнім өзіндік құнына тең немесе одан жоғары бағамен сатылса, сатудың таза сату бағасы бойынша амортизацияланбайды [15].

Осыған байланысты таза сату бағасын анықтау кезінде компания келесі шарттарды сақтайды: алдымен фирманың дайын өнімінің таза сату бағасын анықтайды; оны өндіру үшін пайдаланылатын шикізат пен материалдардың таза сату бағасы дайын өнімнің өзіндік құнына тең немесе одан жоғары болса есептелмейді.

Мысалы: Кәсіпорындар дайын өнім өндіру үшін пайдаланатын фармацевтикалық шикізаттың сметалық құны килограммына 3000 теңгені құраса, есепті жылдың соңына қарай бұл

өнімдердің нарықтағы бағасы килограммына 2500 теңгеге дейін төмендеді. Маркетинг және корпоративтік қаржы бірлескен бухгалтерлік есепті жүзеге асырады, яғни дайын өнімді өндіруге кеткен шығындар сатып алу-сату шартында қарастырылған бағадан аспайды. Сонымен қатар, фармацевтикалық шикізаттың нарықтық бағасы төмендегенімен, компания таза сату бағасына негізделген өзіндік құнын амортизациялаған жоқ.

Таза сату бағасы бойынша амортизацияланған тауарлық-материалдық қор бөлігінің сомасын компания есептеу кезеңіндегі өзіндік құн ретінде таниды, яғни есептік жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша және шоттарды кейінгі салыстыру кезінде көрсетіледі: Дт 7420 «Активтерді есептен шығару шығыстары» қосалқы шоты Дт 7420 «Бағалы қағаздарды есептен шығару шығыстары» Кт 1360 «Активтерді есептен шығаруға арналған резерв».

Төменде әртүрлі жағдайларда әр түрлі мысалдар келтірілген:

1-мысал:

Сол жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша 800 000 кг дайын өнімнің өзіндік құны 3 000 теңге, барлығы 2,4 млрд.

Осы жылдың 31 желтоқсанындағы 2500 теңге таза сату бағасын ескере отырып, ықтимал сату көлемі 2 000 000 000 теңгені құрайды ($=800\,000\text{ кг} * 2\,500\text{ теңге/кг}$).

Фирмалар таза сату бағасына қатысты дайын өнім құнының ауысуын көрсетеді (3-кесте).

Кесте 3 – Дайын өнімнің өзіндік құнын таза сату бағасы бойынша есептен шығару

Есепті кезеңдегі қаржылық есептілікті жасау күніне дайын өнімнің есептік құны	2 400 000 000 теңге	$= 800\,000\text{ кг} * 3\,000\text{ тг/кг}$
Өз өндірісіндегі дайын өнімді сатудың таза бағасы	2 000 000 000 теңге	$= 800\,000\text{ кг} * 2\,500\text{ тг/кг}$
Ақпараттар мәліметіндегі компанияның дайын өнімнің құнын есептен шығарудан оның таза сату бағасына дейінгі шығыны	-400 000 000 теңге	$= 2\,000\,000 - 2\,400\,000$
Ескертпе: Авторлармен есептелді.		

Шот корреспонденциясы: дебеттік шот 7420 несие шот 1360 400 000 000

2-мысал:

Кәсіпорынның дайын өнім өндіруге пайдаланатын шикізаттың сметалық құны 1 кг үшін 3000 теңгені құрайды, ал қарастырылып отырған жылдың соңында бұл шикізаттың нарықтық бағасы 1 кг үшін 2500 теңгеге дейін төмендеді. Кәсіпорынның маркетинг және қаржы бөлімдері бірлескен есеп жүргізді, бұл дайын өнімді өндіруге кететін шығын оның сатып алу-сату шартында көрсетілген бағадан аспайтынын білдіреді. Бұл жағдайда компания шикізаттың нарықтық бағасының төмендеуіне қарамастан таза сату бағасы бойынша шикізат құнын амортизациялаған жоқ.

Әрбір келесі есепті кезеңде таза сату бағасын жаңа бағалау жүргізіледі, оның нәтижесі есепте келесі жазбамен белгіленуі керек: Егер ББҰ шегергенге дейін алынған қаражаттың құны дебеттелсе: Дт 7420 активтерді есептен шығару қосалқы шотынан 1360 таза сату бағасына дейінгі шығыс капитал резервін есептен шығарады.

Өткен есепті кезеңде баланста қалған қаражаттар бойынша жаңадан алынған қаражаттың құнын таза сату бағасы бойынша есептен шығару: егер есептен шығару қаражаты олардың өзіндік құнынан төмен болса, бастапқы баланс күні жойылды (өзгертілген) және түпнұсқасы есептен шығару сомасы қордың жаңа баланстық бағасы болып табылады – ең төменгі құн мен қайта қаралған таза сату бағасына тең түзетілген. Мысалы, кәсіпорынның базалық жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша қоймаларда құны 3000 теңге, жалпы сомасы 2 400 000 000 теңге болатын 800 000 кг дайын өнім болды. Сол жылдың 31 желтоқсанындағы таза сату бағасы 2 500 теңгені және ықтимал сату көлемі 2 000 000 000 теңгені ($=800\,000\text{ кг} * 2\,500\text{ теңге/кг}$) құрады.

Кәсіпорын таза сату бағасы негізінде дайын өнімнің өзіндік құнын амортизациялайды (4-кесте).

Кесте 4 – Дайын өнімнің өзіндік құнын таза сату бағасы бойынша есептен шығару

Көрсеткіш	Нәтиже	Есептеу
Қаржылық есептілікті есепті кезеңнің күніне дайын өнімнің есептік құнын жасау	2 400 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 3 000 тг/кг)
Өндірістен шыққан дайын өнімді сатудың таза бағасы	2 000 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 2 500 тг/кг)
Компанияның дайын өнімнің құнын есептеп шығарудан оның таза сату бағасына дейінгі шығыны	-400 000 000 теңге	(= 2 000 000 000 тг – 2 400 000 000 тг)
Ескертпе: Дайын өнімнің құнын сатудың таза бағасына дейін есептен шығару әдісімен авторлармен есептелді.		

Шоттың сәйкестігі бойынша байланысы: шоттың дебеті 7420 шоттың кредиті 1360 шотының кредиті 400 000 000 теңгеге дейін.

Келесі есептік кезең аяқталғаннан кейін дайын өнімнің бағасы 1 кг үшін 2700 теңгеге дейін өседі, Компания есепті кезеңнен кейін болашақта осы тауарды нарықтық бағамен сатуға келісім-шарт жасайды. Кәсіпорын дайын өнімнің өзіндік құнын өткен жылы танылған таза сату бағасын өзгертуден болған залалдың бір бөлігін өтейді: 7420 шоттың дебеті, 1360 шотының кредиті, 400 000 000 теңге кірісі.

Өткен жылдарда танылған, бірақ ағымдағы жылы әлеуетті қалпына келтіру шығындарының есебі (5-кесте).

Кесте 5 – Шығын сомасын есептеу

Көрсеткіштер	Нәтиже	Есептеу
Алдыңғы қаржылық есептілікті жасау күніне дайын өнімнің есептік құны	2 400 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 3 000 тг/кг)
Алдыңғы қаржылық есептілік күніне дайын өнімді сатудың таза бағасы	2 000 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 2500 тг/кг)
Компанияның алдыңғы қаржылық есептілікте танылған дайын өнімнің құнын есептен шығарудан оның таза сату бағасына дейінгі шығыны	-400 000 000 теңге	(= 2,000 000 000 тг - 2 400 000 000 тг)
Кезекті қаржылық есептілік күніне дайын өнімді сатудың таза бағасы	2 160 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 2700 тг/кг)
Кезекті қаржылық есептілік күніне қалпына келтіруге жататын алдыңғы қаржылық есептілікте танылған залалдың үлесі	160 000 000 теңге	(= 800 000 кг * 2 700 тг/кг - 800 000 кг * 2 500 тг/кг)
Ескертпе: Ағымдағы есепті кезеңде қалпына келтіруге жататын залал сомасының есебі негізінде авторлармен есептелінді.		

Жоғарыдағы мысалдарды ескере отырып, шоттардың хат-хабарында келесі мәліметтер көрсетіледі: дебет шот 7420, кредит шот 1360 немесе дебет шот 7420, кредит шот 1360.

Мүлік іскерлік мақсатқа қызмет ететін болса ғана актив ретінде танылуы мүмкін.

Уақыт өте келе тауарлы-материалдық қорлардың құны нарықтық конъюнктураның өзгеруіне, сақтау процестерінің бұзылуына немесе ескірген қорлардың толық немесе бір бөлігінің ескіруіне байланысты төмендеуі мүмкін.

Нәтижесінде шоттарда көрсетілген тауарлы-материалдық қорлардың сомасы олардың нақты құнынан асып кетуі мүмкін.

Жоғарыдағы мысалда көрсетілгендей құнсыздану сынағы үшін жарамдылық және резервті жою туралы шешім қабылдау үшін, енді сіз:

- 1) пайдаланылмайтын немесе сол күйінде сатылмайтын өтімді емес қаражат;
- 2) ашық нарықта саудалануы мүмкін қаражатты өндіріске пайдалану немесе оларды сатылатын жағдайға келтіру үшін бөледі.

Ол үшін компаниялар қолма-қол ақшаны түгендеу немесе ақша ағындарының толық айналымын талдауды жүргізеді және өтімді емес қаражатты бөледі.

Өтімді емес материалдық қорлар анықталған кезде, компаниялар қорлардың кез келген құнсыздануын шегергенде таза өткізу құнына дейінгі қорлар сомасын құнсыздану орын алған кезеңдегі шығыс ретінде таниды.

Қорытынды

Талдау көрсеткендей, жоғарыда аталған халықаралық және ұлттық стандарттарда қарастырылған құнсыздануды анықтаудың ережелері, процедуралары мен құралдары теориялық және әдістемелік келісімдердегі шаруашылық жүргізуші субъектілерге, яғни фирмаларға, компанияларға, фирмаларға және басқа құрылымдарға қолданылады. Сонымен қатар, стандарттың ережелерін, активтердің әртүрлі түрлерінің құнсыздануын анықтау әдістерін тиімді енгізу қиын. Себебі, активтердің құнсыздануын тексеру өте қиын және актив үшін белсенді нарық болмаса, мүмкін емес. Белсенді нарықтың болмауы әділ құнды, өтелетін құнды, демек құндағы шығын сомасын сенімді анықтауды мүмкін емес етеді.

Осылайша, ақшаны жоғалту проблемаларын зерттеу жоғарыда аталған халықаралық және ұлттық стандарттардың ережелерін, процедуралары мен әдістерін теориялық және әдістемелік тұрғыдан жойып, шаруашылық жүргізуші субъектілер жұмыс істейтін процестер мен құбылыстарға кәсіпорындарды, компанияларды және басқа да субъектілерді көрсетеді. Сонымен бірге стандартта белгіленген активтер түрлерінің құнсыздануын анықтау ережелерін, әдістері мен тәсілдерін толық енгізу қиын. Бұл активтерді құнсыздануға тестілеу күрделі және актив бойынша әрекет болмаса, мүмкін емес. Белсенді нарық болмағандықтан, әділ құн, өтелетін құн, демек, есептен шығару сомасын дәл анықтау мүмкін емес.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Есепке алу мен қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары: ХҚЕС (IAS) 2 «Қорлар», 2015.
- 2 Международный стандарт финансовой отчетности (IAS) 36 «Обесценение активов» / Министерство финансов Республики Казахстан. URL: <http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous/>.
- 3 Панин А. Учет обесценения активов // Финансовый директор. – № 7. – 2017. – С. 26–32.
- 4 Калденбергер А. Учетная политика и аспекты ее формирования. Изменения в бухгалтерских оценках // Бухучет на практике. – 2018. – № 6.
- 5 Шолпанбаева К.Ж. Қорларды бағалаудың қаржылық есептілікке әсері // Халықаралық бизнес университетінің хабаршысы. – 2018. – № 1(7). – 81–83 б.
- 6 Величковский А.В. Неопределенность и риск при оценке активов в финансовой отчетности в соответствии с МСФО // Международный бухгалтерский учет. – 2017. – № 9.
- 7 Rahmayanti D., Fauzan A. Optimalisasi sistem persediaan bahan baku karet mentah (lateks) dengan metode Lot Sizing (studi kasus: PT Abaisiat Raya) // Jurnal Optimasi Sistem Industri. 2018, no. 12(1), pp. 317–325.
- 8 Chang C.T. Inventory models with stock-and pricedependent demand for deteriorating items based on limited shelf space // Yugoslav Journal of Operations Research. 2017, no. 20(1), pp. 216–226.
- 9 Simatupang R.S. Penerapan Metode Period Order Quantity (POQ) dalam Pengendalian Persediaan Palm Kernel Oil (PKO) dan Crude Palm Oil (CPO). (Studi Kasus: PT Perkebunan Nusantara III Medan). 2017, pp. 437–446.

10 Taryana N. Analisis Pengendalian Persediaan Bahan Baku PAda Produk Sepatu Dengan Pendekatan Teknik Lot Sizing Dalam Mendukung Sistem MRP (Studi Kasus di PT. Sepatu Mas Idaman, Bogor). Bogor: Fakultas Teknologi Pertanian, Institut Pertanian Bogor. 2018, no. 23, pp. 352–363.

11 Tiwari S., Jaggi C.K., Gupta M., CÄrdenas-BarrÄn L.E. Optimal pricing and lot-sizing policy for supply chain system with deteriorating items under limited storage capacity // International Journal of Production Economics. 2018, no. 200, pp. 278–290.

12 Козлова Е.П. Бухгалтерский учет в организациях: учебник / Е.П. Козлова, Т.Н. Бабченко, Е.Н. Галанина. 4-е изд. перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2017. – 725 с.

13 Путеводитель бухгалтера с примерами и расчетами. Полугодовое специализированное издание. – 2017. – № 1. – 128 с.

14 Нүрсейітов Е.О. Ұйымдардағы бухгалтерлік есеп. Оқулық құралы. – Алматы: «Издательство ЛЕМ» ЖШС, 2019.

15 Әбдіқалыков Т.Ә. Бухгалтерлік есеп. Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 169 б.

REFERENCES

1 Esepke alu men qarjylyq esepiliktñ halyqaralyq standarttary: HQES (IAS) 2 «Qorlar», 2015. (In Kazakh).

2 Mezhdunarodnyj standart finansovoj otchetnosti (IAS) 36 «Obescenenie aktivov» / Ministerstvo finansov Respubliki Kazakhstan. URL: <http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous/>. (In Russian).

3 Panin A. (2017) Uchet obescenenija aktivov // Finansovyyj direktor. No. 7. P. 26–32. (In Russian).

4 Kaldenberger A. (2018). Uchetnaja politika i aspekty ee formirovaniya. Izmeneniya v buhgalterskikh ocnkah // Buhuchet na praktike. No. 6. (In Russian).

5 Sholpanbaeva K.Zh. (2018) Qorlardy baralaudyñ karzhylyk esepilikke әseri // Halyqaralyq biznes universitetiniñ habarshysy. No. 1(7). 81–83 p. (In Russian).

6 Velichkovskij A.V. (2017) Neopredelennost' i risk pri ocenke aktivov v finansovoj otchetnosti v sootvetstvii s MSFO // Mezhdunarodnyj buhgalterskij uchët. No. 9. (In Russian).

7 Rahmayanti D., Fauzan A. (2018) Optimalisasi sistem persediaan bahan baku karet mentah (lateks) dengan metode Lot Sizing (studi kasus: PT Abaisiat Raya) // Jurnal Optimasi Sistem Industri, no. 12(1), pp. 317–325. (In English).

8 Chang C.T. (2017) Inventory models with stock-and pricedependent demand for deteriorating items based on limited shelf space // Yugoslav Journal of Operations Research, no. 20(1), pp. 216–226. (In English).

9 Simatupang R.S. (2017) Penerapan Metode Period Order Quantity (POQ) dalam Pengendalian Persediaan Palm Kernel Oil (PKO) dan Crude Palm Oil (CPO). (Studi Kasus: PT Perkebunan Nusantara III Medan), pp. 437–446. (In English).

10 Taryana N. (2018) Analisis Pengendalian Persediaan Bahan Baku PAda Produk Sepatu Dengan Pendekatan Teknik Lot Sizing Dalam Mendukung Sistem MRP (Studi Kasus di PT. Sepatu Mas Idaman, Bogor). Bogor: Fakultas Teknologi Pertanian, Institut Pertanian Bogor, no. 23, pp. 352–363. (In English).

11 Tiwari S., Jaggi C.K., Gupta M., CÄrdenas-BarrÄn L.E. (2018) Optimal pricing and lot-sizing policy for supply chain system with deteriorating items under limited storage capacity // International Journal of Production Economics, no. 200, pp. 278–290. (In English).

12 Kozlova E.P. (2017) Buhgalterskij uchët v organizacijah: uchebnik / E.P. Kozlova, T.N. Babchenko, E.N. Galanina. 4-e izd. pererab. i dop. M.: Finansy i statistika, 725 p. (In Russian).

13 Putevoditel' buhgaltera s primerami i raschetami. Polugodovoe specializirovannoe izdanie. 2017. No. 1. 128 p. (In Russian).

14 Nürseiіtov E.O. Ұйымдардағы бухгалтерлік есеп. Оқулық құралы. Алматы: «Издательство ЛЕМ» ЖШС, 2019. (In Kazakh).

15 Әбдіқалыков Т.Ә. Бухгалтерлік есеп. Оқу құралы. Алматы: Қазақ университеті, 169 p. (In Kazakh).

Г.Ж. ЖУМАБЕКОВА,*¹

к.э.н., ассоциированный профессор.

*e-mail: gaukhar69@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-4201-9098

Г.Д. АМАНОВА,²

к.э.н., ассоциированный профессор.

e-mail: agd65@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-0829-5953

К.Ж. САДУАКАСОВА,²

к.э.н., доцент.

e-mail: kunsulu_sz@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9647-5646

Г.Д. ТАСАНОВА,¹

м.э.н., ст. преподаватель.

e-mail: gulviratasanova@yandex.ru

ORCID ID: 0000-0003-2241-8056

¹Казахский университет технологии и бизнеса,

г. Астана, Казахстан

²Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,

г. Астана, Казахстан

МЕТОДЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОБЕСЦЕНЕНИЯ ТОВАРНО-МАТЕРИАЛЬНЫХ ЗАПАСОВ

Аннотация

В данной статье обсуждается актуальная тема учета запасов. В настоящее время запасы являются важной частью стоимости основных средств предприятия, в некоторых отраслях стоимость материальных ресурсов составляет 90% и более. Цена товара высокая. Поскольку производственные ресурсы (сырье, топливо и др.) являются предметами труда, производственный процесс предприятия осуществляется за счет располагаемого труда и средств труда. Материалы используются в производственном процессе как составная часть оборотных средств, а их стоимость полностью включается в себестоимость продукции. Непрерывность работы предприятия, производственных и транспортных процессов зависит не только от денежных средств, но и от потребности в них. Важно учитывать, контролировать, регулировать и планировать различные виды использования средств обращения, особенно производственных ресурсов. Запасы, их состав, источник формирования являются важнейшим этапом регулирования и управления производственным процессом и себестоимостью продукции. Основные и вспомогательные материалы производятся за счет собственных средств сверх количества, производимого постоянными, неубывающими запасами и затратами большинства промышленных предприятий. Запасы потребляются в каждом производственном цикле, и их стоимость переносится на себестоимость продукции. Для того чтобы правильно организовать учет товаров и услуг, важно выбрать их классификацию, оценку, методы и единицы учета.

Ключевые слова: обесценение, товарно-материальные запасы, затраты, производственные ресурсы, товар, финансовая отчетность.

G.ZH. ZHUMABEKOVA,*¹

c.e.s., associate professor.

*e-mail: gaukhar69@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-4201-9098

G.D. AMANOVA,²

c.e.s., associate professor.

e-mail: agd65@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-0829-5953

K.ZH. SADUAKASSOVA,²

c.e.s., associate professor.

e-mail: kunsulu_sz@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9647-5646

G.D. TASANOVA,¹

master of economics.

e-mail: gulviratasanova@yandex.ru

ORCID ID: 0000-0003-2241-8056

¹Kazakh University of Technology and Business,
Astana, Kazakhstan

²L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Kazakhstan

METHODS FOR DETERMINING THE IMPAIRMENT OF INVENTORIES

Abstract

This article will focus on such an urgent topic as inventory accounting, since at present production stocks make up a significant part of the value of the enterprise's property, and the cost of material resources in some industries reaches 90% or more in the cost of production. Also, production stocks (raw materials, materials, fuel, etc.), being objects of labor, accompany the production process of the enterprise with means of labor and labor force, which are used once. Materials are fully used in the production process as part of current assets and fully lead their value to the value of the products produced. The continuity of the development, production and shipment (sale) processes in the company's field of activity depends not only on funds, but also on the need for funds. Accounting, control, rationing and planning of various processes for the use of current assets, in particular production assets, are very important. Material stocks, their composition, sources of formation are the most important stage of regulation and management of the production process and production costs. Basic and auxiliary materials are formed in the volume of permanent, non-decreasing stocks and costs of most industrial companies exceeding the volumes formed at their own expense. Production stocks are fully consumed in each production cycle and completely replace their value with the value of the products produced. For the correct organization of inventory accounting, their classification, evaluation, methods and choice of accounting unit are important.

Key words: impairment, inventories, costs, inputs, goods, financial statements.